

Taija Haataja & Mirva Huhtaniska

Majakka

Suomen kielen kartoitus

Soveltuu käytettäväksi
eskarista ekalle;
valmistavasta opetuksesta
alkuopetukseen.

Sisältää lisäosan valmistavasta opetuksesta
vuosiluokalle 3 – 7 siirtyvälle.

TAMPEREEN KAUPUNKI

Majakka: suomen kielen kartoitus

Sisällys:

Esipuhe: Osaako se edes suomea	3
Opiskeluvalmiudet	4
Suomen kieli	5
Matematiikka	6
Maailmantieto	7
Tekijöistä & kirjallisuutta	8

Materiaalit:

Taustatiedot & havainnointi	9 - 10
Suomen sanastokartoitus	11 - 16
Sanastokartoituksen kuvat	17 - 19
Luetun ymmärtäminen	20 - 21
Matematiikan kartoitus	22 - 23
Matematiikan numerokortit	24
Maailmantieto	25 - 34

Tämän Majakan tarkoituksena on näyttää suuntaa ja auttaa navigoimaan monikielisen lapsen koulupolun suunnittelussa. Majakka sisältää suomen kielitaidon kartoituspaketin ja tietoa monikielisen lapsen kouluarjen valmiuksien ja haasteiden erityispiirteistä. Kartoitus on pyritty tekemään joutuisaksi ja joustavaksi toteuttaa niin varhaiskasvatuksen opettajalle, luokanopettajalle kuin suomen kieltä opettavallekin.

Esipuhe: Osaako se edes suomea?

Monikieliset lapset aloittavat koulutaipaleensa hyvin erilaisin taidoin ja hyvin erilaisin taustoin. Monikielisistä lapsista ei voi puhua maahanmuuttajaoppilaina. Osa heistä on Suomessa syntyneitä lapsia ja Suomen kansalaisia. Lapsi voi myös olla äidinkieleltään suomenkielinen, mutta asunut pitkään ulkomailla, jolloin suomen kielen taito voi olla ruostunut. Toisaalta monikielinen oppilas voi olla maahanmuuttaja: toiset heistä ovat muuttaneet Suomeen hyvin pieninä tai juuri oppivollisuuden alkaessa tai vasta kesken peruskoulun. Tämä heterogeenisyys vaikuttaa suomen kielen osaamistasoon, joten on aina selvitettävä, minkälaista tukea lapsi tarvitsee. Opinnoissa on useita nivelvaiheita, jolloin monikielisen lapsen taitoja ja tarpeita arvioidaan mietittäessä sopivaa luokka-astetta, opetusryhmää ja tarvittavaa tukea.

Tampereen kaupungin ja OPH:n Kielitietoisuus-hankkeen myötä saimme mahdollisuuden suunnitella kielitaidon arviointia näitä nivelvaiheita silmällä pitäen. Erityisesti haluaisimme kiinnittää huomiota siirtymään esiopetuksesta perusopetukseen tai valmistavaan opetukseen. Koulun arjessa joudutaan pohtimaan, onko monikielinen oppilas valmis siirtymään esiopetuksesta yleisopetuksen ensimmäiselle luokalle vai onko viisaampaa siirtyä valmistavaan opetukseen. Samalla tavalla mietitään valmistavasta opetuksessa aloittaneiden siirtymistä yleisopetukseen. Haastavimpana koemme oman kokemuksemme mukaan siirtymisen kolmannelle luokalle. Kolmannella luokalla jatkuu A1-kielen opiskelu vaikeutuvien sisällöin sekä ympäristöopin opinnot. Oppilaalta odotetaan enemmän omatoimisuutta, itseohjautuvuutta ja kykyä opiskella vierasta kieltä vieraalla kielellä.

Tämän kielitaidon arviointipaketin tarkoituksena on arvioida oppilaan niitä kielitaidon osa-alueita, jotka lapsen tulisi hallita voidakseen osallistua opetukseen yleisopetuksen luokilla 1 - 3. Pääpaino on kommunikatiivisuudessa ja opetuspuheen ymmärtämisessä. Sanastotaitojen ja luetun ymmärtämisen osuutta voi käyttää myös siirtymävaiheessa valmistavasta opetuksesta ylemmille vuosiluokille. Tämä kartoitus ei kuitenkaan sisällä ylempien vuosiluokkien opiskelussa tarvittavaa abstraktimpaa sanastoa eikä kielitiedon ja tuottamisen osaamisalueiden sisältöjä. Kartoitus sivuaa myös 1 - 3-luokkalaisten oppilaan opiskeluvaihtumia ja matemaattisia taitoja. Lisäosana paketissa on oppilaan maailmantietoutta käsittelevä osuus, joka on suunnattu vuosiluokille 3 - 7. Oppilaan käsityksillä maailmasta ja hänen aiemmalla opiskelupohjallaan voi olla merkitystä oppilaan kykyyn omaksua oppisisältöjä ja sopeutua vaihtuviin oppimisympäristöihin ja toimintatapoihin.

Tätä arviointipakettia ei ole tarkoitettu diagnostiseksi. Paketti on enemmänkin kehittyvän kielitaidon arvioinnin väline, jota voidaan käyttää muun arvioinnin ja havainnoinnin tukena joko kokonaan tai osina. Paketin sisällöt perustuvat omaan pitkään työkokemukseemme monikielisten oppilaiden perusopetuksessa. Kartoitustilanteen tarkoituksena on saada aikaan lapsen ja aikuisen välille aito vuorovaikutustilanne, jossa lapsen oppimisvalmiuksia voidaan tarkastella. Oppiminen on vuorovaikutustilanteesta olemista. Oppimisvalmiuksissa korostuu lapsen kyky ymmärtää ja käyttää kulttuurisia työvälineitä kuten symboleja, merkkejä ja käsitteitä.

Opiskeluvalmiudet

Varsinaisen koulukypsyysarvioinnin suorittavat neuvola ja tarvittaessa koulupsykologi. Tämä kar-toitus keskittyy vuorovaikutuksellisiin valmiuksiin toimia koululuokassa. Jos lapsen kouluvalmiuk-sissa on neuvolan tai muun tahon tutkimuksissa havaittu poikkeamaa, on tiedonsiirto tärkeää eri-tyisesti monikielisten lasten tilanteessa. Lisätietoa kouluvalmiuksista löytyy esimerkiksi Manner-heimin lastensuojeluliiton internet-sivustolta.

Monikielisen lapsen taustassa voi olla monia tekijöitä, jotka vaikuttavat opiskeluvalmiuksiin tila-päisesti tai pidempiaikaisesti. Esimerkiksi kotimaassa nähdyt tai koetut väkivaltaisuuDET tai muut traumatisoivat asiat saattavat heikentää lapsen opiskeluvalmiuksia. Myös erilaiseen kulttuuriin tottuminen vie aikaa. Vieras kieliympäristö rasittaa ja väsyttää lasta. Omassa kulttuuritaustas-saan sosiaalisesti lahjakkaana pidetty lapsi voi menettää joksikin aikaa kykynsä toimia tarkoituk-senmukaisesti uudessa ympäristössä. Tällöin lapsi tarvitsee aikaa sopeutumiseen. Mikäli mahdol-lista, siirtymä esiopetuksesta perusopetukseen tai valmistavasta opetuksesta perusopetukseen kannattaa sijoittaa vasta siihen vaiheeseen, kun lapsen tilanne on rauhoittunut.

Vaikka alkuopetuksen aikana opiskellaankin koululaisena olemista, alkuopetuksen oppilaalta odo-tetaan jonkin verran elämänhallintataitoja. Tämä edellyttää metakognitiivisia taitoja. Monikieli-sellä oppilaalla näihin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Metakognitio voidaan tässä kohtaa määritellä itsesäätelyksi ja itseohjautuvuudeksi sekä tietoisuudeksi omasta toiminnasta. Jotta tämä onnistuu, lapsella täytyy olla kykyä ymmärtää opetuspuhetta ja ohjausta sekä tulkita vuo-rovaikutus- ja koulun arjen tilanteita. Lapsen pitää pystyä asettumaan jossain määrin toisen ih-misen asemaan. Hänen pitää pystyä ennakoimaan, mitä ympärillä olevat ihmiset ajattelevat ja mitä häneltä kussakin tilanteessa odotetaan. Jos monikielisen lapsen metakognitiiviset taidot ovat vielä kovin alkuvaiheessa, on mietittävä tarkoin tarvittavat tukikeinot, jotta lapsen koulu-polku alkaisi onnistuneesti. Tämänhetkisel-tä opettajalta ja lapselta itseltään saatavat taustatie-dot auttavat oppilaan siirtymää. Huolehdi, että tiedonsiirtoluvat ovat kunnossa ja kun näin on, jaa saamaasi tietoa lasta opettaville aikuisille.

Tietoa lapsen vuorovaikutustaidoista ja itseohjautuvuudesta löytyy lapsen pedagogisista asiakir-joista (esimerkiksi esiopetuksen oppimissuunnitelma, valmistavan opetuksen opinto-ohjelma). Varsinkin mikäli näitä asiakirjoja ei ole saatavilla, olisi hyvä päästä seuraamaan monikielisen lap-sen toimintaa ja osallistumista lapsiryhmässä. Esimerkiksi esioppilaiden kouluun tutustumispäivä saattaa olla tällainen tilanne. Lapsen oman toiminnan ohjaus voi näkyä mm. siinä, pysyykö lapsi muun ryhmän mukana siirtymätilanteissa ja osaako hän ottaa mallia muiden toiminnasta, vaikka ei täysin ymmärtäisi puhuttua ohjetta. Mitä keinoja lapsella on käytössä vuorovaikutuksen ylläpi-tämiseksi? Erityistä huomiota tulee kiinnittää mahdolliseen aggressiiviseen käytökseen, turhautu-miseen ja vetäytymiseen. Näitä havaintoja kannattaa pohtia lapsen siirtymän ja tuen suunnitte-lussa kielitaidon lisäksi.

Lapsen lähtökulttuurissa voi olla länsimaisesta eroava

- aikakäsitys
- lapsen ja aikuisen sekä opettajan ja oppilaan roolit
- koulujärjestelmä
- koulun rangaistuskäytännöt
- ruokakulttuuri
- uskonnolliset ja tapakulttuurilliset tavat

Mikäli lapsen lähtökulttuuri eroaa huomattavasti länsimaisesta, ennen siirtymää perusopetukseen lapsella ja hänen perheellään tulee olla riittävästi tietoa suomalaisesta kulttuurista ja koulusta. Osasyys valmistavassa opetuksessa opiskelun aloittamiseen tai siellä jatkamiseen voi olla riittämätön suomalaisen kulttuurin tuntemus.

Suomen kieli

Lapsen kielitaitoa pitää arvioida kokonaisuutena, ja pääpaino kaikessa arvioinnissa on kommunikatiivisuuden kehitymisessä: siinä, että lapsi tulee suomen kielellä toimeen erilaisissa tilanteissa. Äidinkielen ja kirjallisuuden S2-oppimäärä mukailee S1-oppimäärää 1-2-luokilla, mutta monikielisen oppilaan kielitaidon kehittyminen on hyvin yksilöllistä. Siksi on huomattava, että todistusarvioinnissa voidaan käyttää muissakin kuin äidinkielessä ja kirjallisuudessa sanallista arviointia tai H-merkintää aina päättöarviointiin asti, mikäli oppimäärän arvioiminen muuten ei ole tarkoituksenmukaista. Oppilaan kielitaito ei myöskään S2:ssa saa vaikuttaa negatiivisesti arvostaan, vaan arvioinnin pitää olla tasa-arvoista.

Kielitaidon yksilöllinen kehitys voi olla hypähtelevää ja edetä kielen eri osa-alueilla eritahtisesti. Tärkeää on kuitenkin havainnoida, että oppimista tapahtuu koko ajan. Mikäli oppiminen näyttää pysähtyneen kokonaan pitkäksi aikaa jollain tai kaikilla kielen osa-alueilla, syy on selvitettävä. Kyse voi tuolloin olla esimerkiksi oppimisvaikeudesta tai lapsen taustassa vaikuttavista traumaattisista kokemuksista. Oppimisvaikeutta ei ole syytä epäillä liian aikaisessa vaiheessa tai liian kepein perustein. Kielitaidon kehittymiselle on annettava aikaa. Heikko suomen kielen taito ei kuitenkaan saa olla syy tutkimattomuudelle. Mahdolliset oppimisvaikeudet pitää aina selvittää moniammatillisesti. Käänny tällöin laaja-alaisen erityisopettajan, terveydenhoitajan tai koulupsykologin puoleen. Esimerkiksi psykologeilla on useimmiten käytössään kieleen ja kulttuuriin sitomattomia testausmateriaalia. Laajojen oppimisvaikeuksien kyseessä ollen S2-oppimäärä voidaan yksilöllistää, mutta kielitaito ei saa olla yksilöllistämisperuste. Yksilöllistämisen tavoitteena on lapsen oman kielenkehityksen tukeminen kommunikatiivisen kielitaidon kannalta keskeisillä painopistealueilla. Ennen yksilöllistämistä on muistettava mahdollisuus painoalueopetukseen, jossa valikoidaan oppimäärän keskeisin sisältö. Tämä koskee usein S2-oppilaan kohdalla myös muita oppiaineita (reaaliaineet). Varsinkin pian valmistavasta opetuksesta yleisopetukseen siirtymisen jälkeen painoalueopetusta tarvitaan usein reaaliaineissa, vaikkei oppimisvaikeuksia olisikaan.

Tässä arviointipaketissa olemme keskittyneet seuraaviin kielitaidon osa-alueisiin:

- Puhuminen
- Puheen ymmärtäminen
- Sanasto ja kielen rakenteet
- Lukemisvalmiudet ja alkeislukutaito vl 0 - 1, lukutaito ja tekstin ymmärtäminen vl 2 - 3
- Kirjoittamisen valmiudet vl 0 - 1, kirjoittaminen vl. 2 - 3

Tämän arviointipaketin testattavat kielitaidon osa-alueet on valittu vl 1 - 2 suomi toisena kielenä opetussuunnitelman sisältöalueiden mukaisesti. Pääpaino on valmiuksissa toimia luokkatilanteissa. Tässä kartoituspaketissa on sanasto-osio ja luetun ymmärtämisen osio.

Arviointipaketissa on oma suullinen osionsa sanaston ja rakenteiden hallinnasta. Tämä osio sopii kaikille oppilaille esikouluiästä ylöspäin. Lukivalmiuksia tai luku- ja kirjoitustaitoa voi tutkia esimerkiksi LukiMat-testistöjen avulla. Hyödyllisiä voivat olla äänteen kuulonvarainen tunnistaminen, kirjainten tunnistaminen ja sanelu. LukiMatista löytyy mm. saneluja geminaatista, joka on

usein suomen oppijalle vaikea. On kuitenkin huomioitava, että tulokset eivät todennäköisesti sovi sellaisenaan viitearvoihin. Ne voivat silti olla opettajalle hyvin informatiivisia ja antaa tietoa kielen kehityksen vaiheesta. Esimerkiksi sanelu saattaa antaa tärkeää tietoa äänne - kirjain vastaavuuden kuulemisesta. Sitä mitä lapsi ei kuule ja osaa koodata, hän ei voi tuottaa. Erityisesti vokaalien erottelun kyky on tärkeä suomen kielen oppimisessa, koska tuotamme kieliopillisia rakenteita vokaalimuutoksien, esim. *lähtevät* - *lähtivät*. Lukunopeudesta ei ole kovin validi S2-oppilaan testausväline, sillä nopeus saattaa olla pitkään hyvin hidas. Sen sijaan lukunopeustestien tekstit voivat olla sopivaa materiaalia teknisen lukutaidon seuraamiseen. Epäsanatestejä ei kannata tehdä.

Valmiiden testausmateriaalien luetun ymmärtämisen testit ovat sanastoltaan useimmiten aivan liian vaikeita. Siksi kehitimme LukiMat-testistöä mukaillen selkokielisen ryhmäkartoituksenaikin toimivan luetun ymmärtämisen tehtävän, joka soveltuu oppilaille, joiden peruslukutaito on jo alkanut kehittyä ymmärtäväksi lukutaidoksi. Tehtävä vaatii myös jonkin verran sanasto-osamista. Mikäli lapsi saa tehtävästä kovin vähän pisteitä, lapsen luetun ymmärtämisen taidot saattavat olla vielä hyvin heikot. Jos sanastotaidot muuten vaikuttavat riittävältä yleisopetuksen luokkaan, lapsi todennäköisesti selviytyy opinnoistaan tuettuna.

Matematiikka

Matemaattinen ymmärrys kehittyy lapsella yksilöllisesti. Monikielisen lapsen pitää omaksua samaan aikaan matematiikan vuosiluokkasisältöjä sekä matematiikan käsitteitä ja kieli. Matematiikan kouluoppimisen sanastoon sisältyy mm. määrää, määrän muutosta, kokoa ja sijaintia tarkoittavia sanoja sekä matematiikan peruskäsitteistö. Niilo Mäki -instituutti julkaisee materiaalia matematiikan sanaston oppimisen tueksi. Tähän on hyvä tutustua. Peruskoulun matematiikan oppimäärän yhteydessä esiintyviin käsitteistöihin voi tutustua esimerkiksi materiaalista Matematiikan keskeiset käsitteet. Materiaalista voi poimia vuosiluokkaisia käsitteitä sekä kaikille yhteistä matematiikan oppiainesanastoa. Helsingin yliopiston Vastaantulo-hankkeen tiimoilta löytyy materiaalia matematiikan kielestä. Päivi Portaankorva-Koivisto esiintyy sekä hankkeen videoilla että on julkaissut aiheesta.

Kun lapsi on siirtymässä perusopetukseen erityisesti ylemmille vuosiluokille, saattaa olla tarpeen testata myös matematiikan laskuoperaatioiden ja käsitteiden hallintaa. Tässä paketissa on pieni matemaattisten käsitteiden ja taitojen kartoitus esi- ja alkuopetuksen oppilaille. Se antaa tietoa valmiuksista osallistua luokkatyöskentelyyn ja matematiikan opetukseen perusopetuksen vuosiluokilla 1 - 3. Tehtäväpaketista ne osiot on tummennettu, jotka kannattaa tehdä jo esiopilaalle. Tummentamattomat osiot tehdään tummennettujen lisäksi oppilaalle, joka on käynyt valmistavassa opetuksessa.

Kolmannelle vuosiluokalle siirryttäessä vaaditaan enemmän matematiikan substanssiosaamista. Vanhemmille oppilaille, ja/tai jos epäillään matematiikan oppimisen erityisvaikeutta, suosittelemme moniammatillista yhteistyötä erityisopettajan ja koulupsykologin kanssa.

Matemaattisia valmiuksia testataan sekä normaaleissa neuvolatarkastuksissa että esiopetuksen aikana. Niilo Mäki Instituutti tarjoaa LukiMat-testejä esi- ja alkuopetukseen. Monikielinen oppilas voi tehdä näitä testejä aivan hyvin, kunhan varmistetaan vaikka tulkin avulla, että lapsi ymmärtää ohjeet. Lukukäsitteistä on tarjolla oma testistönsä.

Isommilla oppilailla voi käyttää Niilo Mäki -instituutin Makeko-testiä, jossa testataan vuosiluokakohtaisesti matematiikan keskeistä oppimäärää. Jos valmistavan opetuksen oppilas jää kauas iänmukaisista sisällöistä, saattaa olla perusteltua siirtyä yleisopetukseen vuosiluokkaa alemmas.

Kymppi-kartoitus voidaan myös tehdä, jotta nähdään, kuinka rutinoitunutta laskeminen on. Tärkeitä ovat erityisesti kymmenylitykset. Osa näistä testeistä on maksullisia tai kuntakohtaisia tai vaatii erityisen rekisteröitymisen. Jos mahdollista, olisi hyvä tutustua valmistavassa opetuksessa käytössä olleeseen matematiikan oppikirjaan ja siinä käytettyyn sanastoon. Näin saadaan sisältöjen ohella tietoa siitä, millaisessa kielellisessä ympäristössä matematiikkaa on opiskeltu.

Tässä yhteydessä ei ole tarkoitus testata matemaattista osaamista vaan matematiikan käsitteistön hallintaa ja kiinnittää huomiota työskentelytaitoihin.

Maailmantieto

Eri vuosiluokilla edellytetään erilaisia kouluvalmiuksia. Erityisesti kun lasta ollaan sijoittamassa kolmannelle tai sitä ylemmälle vuosiluokalle, yksi kouluvalmiuksien osa-alue on maailmantieto. Tähän sisältyy tässä aineistossa

- Historiallinen aikakäsitys
- Maapallon rakenne ja avaruus
- Suomi maana, oma kotimaa
- Maailman valtiot ja liput
- Eri uskonnot
- Raha ja maksaminen
- Luonnontieteet: biologia, fysiikka, kemia

Lapsella ei tarvitse olla varsinaista tietoa em. asioista paljonkaan, mutta on hyvä hahmottaa, miten hän ymmärtää maailmaa. Jos käsitys maailmasta on hyvin rajallinen tai eroaa paljon länsimaisesta, tämä pitää ottaa huomioon opetuksen suunnittelussa.

Kartoituksen maailmatieto-osassa aihealueiden suomen kieli voi olla lapselle vaikeaa. Käsitteitä voi tässä osiossa selittää suomeksi tai apuna voi käyttää tulkkausta tai tehtävien kääntämistä.

Tekijöistä:

Taija Haataja, FM. S2-opettaja alakoulussa v. 1999 alkaen, Tampereen kaupunki. Väitöskirjatutkija, aiheena lukutaidon kehittyminen esi- ja alkuopetuksessa, Tampereen yliopisto.

Mirva Huhtaniska, FM, EO. S2-opettaja ala- ja yläkoulussa v. 2013 alkaen (myös erityis-, nivel- ja valmistava opetus), Tampereen kaupunki.

Sanastopakettin kuvat: Tussitaikurit oy

Kannen kuva: <https://pixabay.com/fi/>

Maailmantieto-osuuden kuvat: <https://pixabay.com/fi/>
ja papunet.net/kuva/

Lisätietoa ja kirjallisuutta:

<http://dived.fi/kielitietoinen-varhaiskasvatus/>

Honko M. 2015: Kohti vahvempaa sanastonhallintaa: ajatuksia sanastohallinnasta ja sanaston omaksumisen tukemisesta. Kieli, koulutus ja yhteiskunta: Kieliverkoston verkkolehti. 04/2015. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/45632>

Niilo Mäki -instituutti: LukiMat, www.lukimat.fi
Makeko, www.lukimat.fi/matematiikka

Portaankorva-Koivisto, P. 2019: Monikielinen käsitteenoppiminen valmistavassa opetuksessa, esi-merkkinä matematiikka. Kieli, koulutus ja yhteiskunta: Kieliverkoston verkkolehti. 10 (3). <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/63749>

Portaankorva-Koivisto P. 2017: Kielen merkitys matematiikan käsitteiden oppimisessa. Vastaan-tulo-hankkeen blogi.

<https://www.suomenopettajat.fi/toiminta/linkit/verkkomateriaalit/>

Taustatiedot

Keskustele lapsen tämänhetkisen opettajan kanssa:

- Miten lapsi toimii lapsiryhmässä?
- Millaiset sosiaaliset taidot lapsella on? (Tässä ei tarkoiteta kielitaitoa, vaan lapsen temperamenttia tai luonteenpiirteitä: ujo/vetäytyvä/rohkea/sosiaalisesti taitava...)
- Lapsen leikkitaidot: kenen kanssa leikkii ja millaisia leikkejä?
- Miten lapsi ymmärtää puhutut ohjeet ryhmätilanteissa?
- Tarvitseeko lapsi paljon henkilökohtaista ohjausta? Onko ohjaus fyysistä vai sanallista? Tarvitaanko kuvatukea?
- Millainen on perheen tilanne ja tausta on? Onko lapsen perhetilanteessa tai historiassa jotain asioita, jotka vaikuttavat kouluvalmiuksiin tai oppimiseen?
- Osaako lapsi lukea? Tunnistaako kirjaimia? Matematiikan taidot?

Arviointitilanne lapsen kanssa:

Tärkeää: Tarkkaile koko ajan vuorovaikutusta. Miten lapsi ottaa kontaktia? Onko hän kiinnostunut liittymään vuorovaikutukseen aikuisen kanssa?

Tilanteessa voidaan käyttää hyväksi paikalla olevia asioita, kuten huonekalut, vaatteet, värit.

Tilanne aloitetaan keskustelemalla lapsen kanssa. Tarvittaessa lasta voi auttaa, jos hän ei ymmärrä kysymystä, mutta tällöin kannattaa kirjata, että lasta on autettu.

- Mikä sinun nimi on?
- Kuinka vanha sinä olet?
- Keitä sinun perheeseen kuuluu?
- Missä sinä asut? Lapsi tarvitsee tässä usein tarkentavia apukysymyksiä: Iso talo? Kerrostalo? Minkä värinen talo? Jne.
- Mistä maasta olet tullut Suomeen?
- Mitä kieltä sinä puhut kotona?
- Mitä sinä tykkäät tehdä silloin kun et ole koulussa/eskarissa?

Lomake taustatietojen ja arviointitilanteessa tehtyjen havaintojen kirjaamiseen:

Oppilaan nimi: _____

Kirjaaja: _____

Päivämäärä: _____

Lapsen taustatiedot:

Havaintoja arviointitilanteesta:

Vuorovaikutus arviointitilanteessa (kiinnostus vuorovaikutukseen, kontaktin ottaminen):

Puheen ymmärtäminen:

Lapsen oma puhe:

Muita havaintoja:

Suomen kielen sanastokartoitus

Perussanaston sanat on tummennettu. Voit kysyä halutessasi vain ne. Perussanaston hallintatehtävästä selviytyvä oppilas selviytyy luokassa vahvasti tuettuna, mutta tarvitsee opettajan ohjausta usein, ja esimerkiksi puhutun ohjeen ymmärtäminen voi olla hankalaa. Mikäli perussanastossakin on paljon puutteita, valmiudet opiskella yleisopetuksessa ovat vielä heikot. Perussanaston maksimipistemäärä on 64.

Hiukan laajempaa sanavarastoa ja käsitteidenhallintaa voi mitata koko sanastokartoituksella. Tuolloin lapsella on jo paikanmääreitä (edessä/takana), ja hänen arkipäivän sanavarastonsa on kohtalainen. Koko sanastotehtävän maksimipistemäärä on 112. Mikäli lapsi saavuttaa ~100 pistettä, hallussa on jo hankalampaakin ja abstraktimpaa sanastoa. Tämä on melko olennaista, jos lapsi on sijoittumassa perusopetuksen vuosiluokille 4-6. Lapsi tarvitsee silti ohjausta ja tukea opinnoissaan.

Sanastotehtävän kuvia voi käyttää myös keskustelutyypin kartoittamisen pohjana. On kuitenkin huomattava, että vasta suomen kielen taidon alkuvaiheessa olevalla oppijalla voi usein olla vaikeuksia tuottaa pidempiä virkkeitä tai vapaata kerrontaa. Tarvitaan paljon apukysymyksiä. Tästä syystä rajasimme kartoituksen pisteytyksen yksittäiseen sanan tuottamiseen.

Sanastotehtävän sanat on valittu alkuopetuksen opetussuunnitelman, oman työkokemuksemme ja aiempien sanastoa kartoittavien tehtävätyyppien pohjalta (mm. HYKS:n sanastokartoitus menneiltä vuosikymmeniltä), ja olemme pyrkineet modernisoimaan sanaston tähän päivään ja lapsen maailmaan. Kartoituksessa on myös joitakin pidemmälle edennyttä sanastonoppimista indikoivia sanoja: jos lapsi osaa majakan, löytää hän jo paljon muitakin ei aivan arjessa toistuvia sanoja.

Esitysohje:

Kysy mikä tämä on? Osoita tässä järjestyksessä esim. kynällä:

Luokkahuonekuvasta:

- kynä
- kumi
- kirja
- vihko
- sakset
- paperi
- pulpetti (½ pistettä pöytä)
- tuoli
- opettaja
- oppilas (½ pistettä lapsi)
- kello

roskakori (roskis)

taulu

tietokone

kirjain

numero

sivellin

yht. 17

Kysy mitä hän tekee? Osoita tässä järjestyksessä esim. kynällä:

Luokkahuonekuvasta: kirjoittaa

piirtää

leikkaa

antaa

ottaa

5

viittaa

osoittaa

yht. 7

Kysy mikä tämä on? Osoita tässä järjestyksessä esim. kynällä:

Leikkipuistokuvasta: puu

kukka

talo

ovi

ikkuna

poika

tyttö

koira

kissa

pallo

auto

omena

banaani

sateenvarjo

lintu

ilmapallo

perhonen

24

Värit: sininen, punainen, vihreä, keltainen, ruskea, valkoinen, musta, harmaa, oranssi, violetti, vaaleanpunainen(pinkki), vaaleansininen

ämpäri

lappio

vene/laiva

toukka (½ pistettä mato)

leppäkerttu (½ pistettä ötökkä)

aurinko

pilvi

meri/järvi

majakka (torni ½ pistettä)

yht. 38

Kysy mitä hän tekee? Osoita tässä järjestyksessä esim. kynällä:

Leikkipuistokuvasta:

kävelee

juoksee

nukkuu

syö

juo

istuu

nauraa

7

heittää (palloa)

hyppää

laskee (mäkeä)

kerää/poimii kukkia (ottaa kukkia ½ pistettä)

kurkistaa

silittää

keinuu

tutkii

yht. 15

Kysy mikä tämä on? Osoita tässä järjestyksessä esim. kynällä:

Kahvilakuvasta:

lusikka

haarukka

veitsi

lautanen

lasi

tarjotin

raha

lamppu

pöytä

vauva

mies

nainen

jono

13

kahvi

tee

pulla/leivos/kakku

(voi)leipä

kuppi/muki

verhot

nuoli

pöytäliina

yht. 21

Kysy mitä hän tekee? Osoita tässä järjestyksessä esim. kynällä:

Kahvilakuvasta: maksaa (antaa rahaa ½ pistettä)
kaataa
keskustelee/juttelee/puhuu (½ pistettä sanoo)
kantaa yht. 4

Muita kysymyksiä:

Paikanmääreet luokahuonekuvasta:

Pisteen saa tilanteeseen sopivasta järkevästä taivutusmuodosta/ paikan ilmaisusta.

Missä tietokone on? (pöydällä/pöydän päällä)

Missä opettajan tuoli on? (pöydän vieressä)

Missä sivellin on? (tuolin alla)

Mihin tyttö pudottaa roskan? (roskakoriin)

Missä poika seisoo? (pojan edessä tai tytön takana)

Missä opettaja seisoo? (pöydän takana tai luokan edessä)

Missä vihreä värikynä on? (pojan kädessä) yht. 7

Säätila ja vuodenaika leikkipuistokuvasta:

Millainen sää tässä kuvassa on? Jos sana sää on outo lapselle, voi auttaa tarkentamalla, millainen ilma jne. (aurinkoinen, aurinko paistaa tms.)

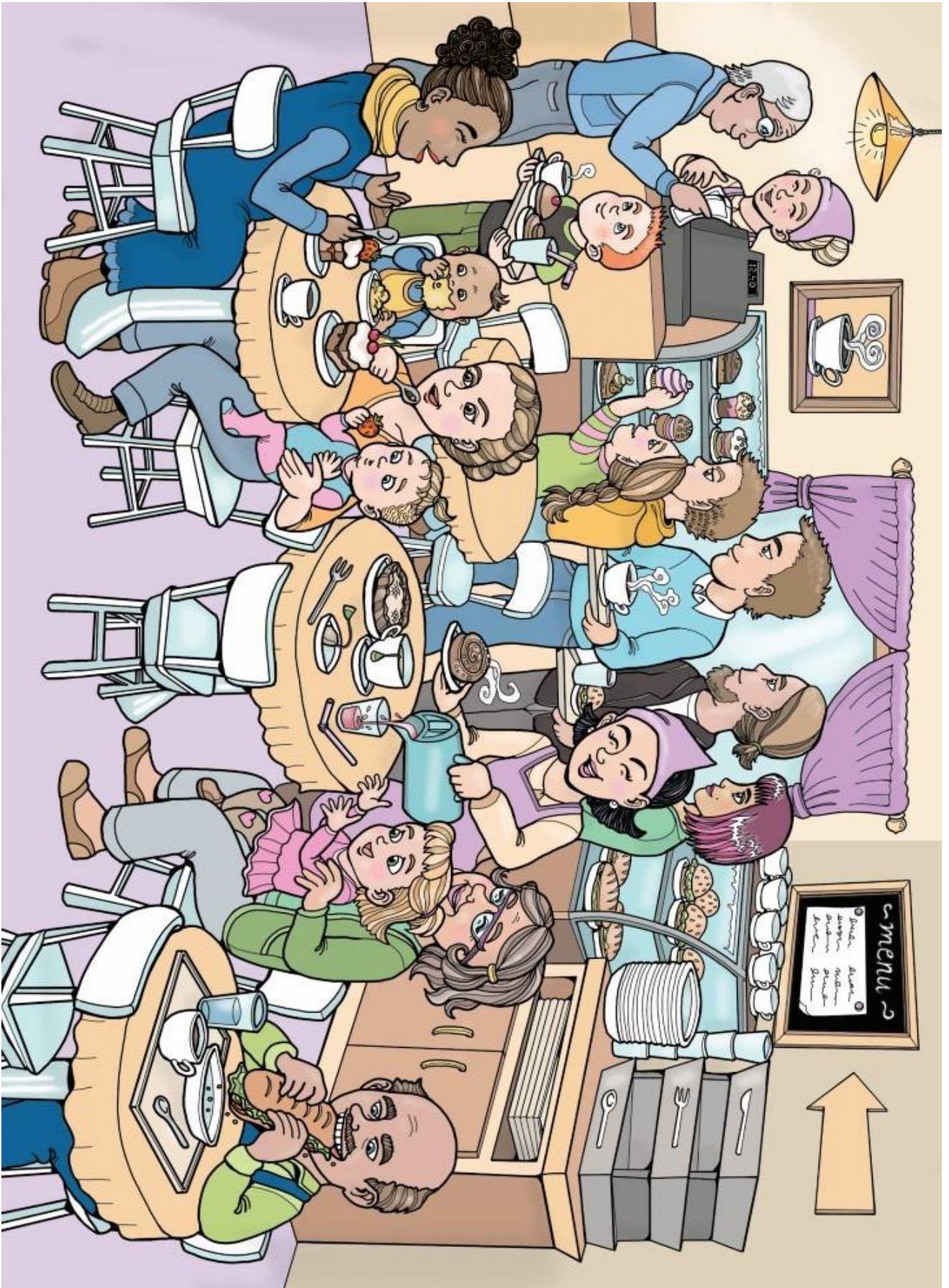
Mikä vuodenaika tässä kuvassa on? (kesä) Miksi? (järkevästä selityksestä yksi piste) yht. 3

Pisteytys: perustehtävät kaikista osioista: /64

Kaikki tehtävät yhteensä: /112

Sana	Pisteet	Sana	Pisteet	Sana	Pisteet
kynä		lintu		lusikka	
kumi		ilmapallo		haarukka	
kirja		perhonen		veitsi	
vihko		sininen		lautanen	
sakset		punainen		lasi	
paperi		vihreä		tarjotin	
pulpetti (pöytä ½ pistettä)		keltainen		raha	
tuoli		ruskea		lamppu	
opettaja		valkoinen		pöytä	
oppilas (lapsi ½ pistettä)		musta		vauva	
kello		harmaa		mies	
roskakori (roskis)		oranssi		nainen	
taulu		violetti		jono	
tietokone		vaaleanpunainen (pinkki)		kahvi	
kirjain		vaaleansininen		tee	
numero		ämpäri		pulla/leivos/kakku	
sivellin		lapio		(voi)leipä/hampurilainen	
kirjoittaa		vene/laiva		kuppi/muki	
piirtää		toukka (mato ½ pistettä)		verhot	
leikkaa		leppäkerttu (ötökkä ½ pistettä)		nuoli	
antaa		aurinko		pöytäliina	
ottaa		pilvi		maksaa (antaa rahaa ½ pistettä)	
viittaa		meri/järvi		kaataa	
osoittaa		majakka (torni ½ pistettä)		keskusteleee/juttelee/puhuu (sanoo ½ pistettä)	
puu		kävelee		kantaa	
kukka		juoksee		pöydällä/pöydän päällä	
talo		nukkuu		pöydän vieressä	
ovi		syö		tuolin alla	
ikkuna		juo		roskakoriin	
poika		istuu		pojan edessä tai tytön takana	
tyttö		nauraa		pöydän takana tai luokan edessä	
koira		heittää (palloa)		pojan kädessä	
kissa		hyppää		aurinkoinen, aurinko paistaa	
pallo		laskee (mäkeä)		kesä	
auto		kerää/poimii kukkia (ottaa kukkia ½ pistettä)		miksi, selitys	
omena		kurkistaa			
banaani		silittää			
sateenvarjo		keinuu			
		tutkii		Pisteet yhteensä:	

Lue. Oikein vai väärin?	O	V
Banaani on keltainen.		
Kissa osaa laulaa.		
Porkkanat ovat sinisiä.		
Lääkäri määrää lääkettä.		
Norsu on kevyt.		
Autolla voi ajaa.		
Pusero on vaate.		
Hiekka on ruokaa.		
Yöllä on pimeää.		
Puhelimella voi lähettää viestejä.		
Lentokoneella ei voi sukeltaa.		
Polkupyörä on ajamista varten.		
Saappaassa kasvaa kukkia.		
Jos puhelimen pudottaa lattialle, se voi mennä rikki.		
Suksilla voi hiihtää.		
Korvilla voi kuunnella.		
Karhu on pienempi kuin hiiri.		
Pakkasella on kylmä.		

Lue. Oikein vai väärin?	O	V
Vene on pienempi kuin laiva.		
Leipä tehdään ruohosta.		
Metsässä kasvaa puita.		
Kello näyttää aikaa.		
Kesällä paistaa aina aurinko.		
Tee on kuumempaa kuin lumi.		
Kouluun mennään nukkumaan.		
Pesukoneella pestään kädet.		
Kun laitot valot päälle, tulee pimeää.		
Mittaamalla voit tietää, miltä joku haisee.		
Veitsellä voi leikata.		
Uunissa paistetaan kakku.		
Lyijykynän voi teroittaa.		
Kalakeittoa syödään haravalla.		
Lintu lentää.		
Kala kiipeää.		
Vauva itkee. Hän on iloinen.		

Max 35 p.

Matematiikan kartoitus

Esitysohje ja tehtävät esi- ja alkuopetusikäiselle: luku, lukusuora ja lukumäärä.

Tarvikkeet: 10 värikynää, paperia, lyijykynä, numerokortit

1. Pyydä: *Luettele numerot 1-10.*
2. Kysy: *Mikä numero tulee luvun 3 jälkeen?* Tarkkaile, osaako lapsi sanoa numeron heti vai aloittaako hän luettelemisen alusta.
3. Pyydä: *Piirrä numerot yhdestä yhdeksään.*
4. Näytä numerokorteista yhtä. Kysy: *Mikä tulee tämän jälkeen?* Tehtävän voi toistaa muutamalla eri numerolla.
5. Pöydällä on värikyniä. Kysy: *Osaatko laskea, montako kynää tässä on?*
6. Laita kynät kahteen osaan. Toiseen x kpl, toiseen x kpl. Kerro: *Nyt minä siirrän kyniä x+ 2. Montako kynää on nyt?* (Tarkkaile, laskeeko lapsi päässä, vai sormella auttaen yhden kerrallaan). Voit siirrellä kyniä vielä muutaman kerran, katso hahmottaako lapsi saman lukumäärän hajotelmia vai tarvitseeko aina laskea yksi kerrallaan. Kysy välillä, kummassa on enemmän, kummassa vähemmän. Katso jälleen, laskeeko lapsi päässä vai yksi kerrallaan aina alusta.
7. Kysy: *Muistatko montako kynää meillä oli yhteensä?* Lapsi voi laskea, jos ei muista.
8. Nosta kyniä pystyyn. Kysy: *Kumpi kynistä on pitkä ja kumpi lyhyt? Järjestä minulle kynät pituusjärjestykseen.* Seuraa miten lapsi työskentelee. Auta alkuun, jos hän ei osaa. Tehkää yhdessä, jos ei suju.
9. Kynät ovat pöydällä vierekkäin. Näytä: Tämä kynä on ensimmäinen. Kysy: *Missä on viimeinen?* Voit pyytää näyttämään missä kolmas jne.
10. Jätä pöydälle tasamäärä kyniä. Pyydä, että lapsi antaa teille molemmille yhtä monta kynää. Kiitä kynistä ja kerro, että olette valmiita.

Koontilomake, matemaattiset taidot

1. osaa / ei osaa
2. osaa / ei osaa
3. osaa / ei osaa
4. osaa / ei osaa
5. osaa / ei osaa
6. osaa / ei osaa
7. osaa / ei osaa
8. osaa / ei osaa
9. osaa / ei osaa
10. osaa / ei osaa

Havaintoja:

Numerokortit. Leikkaa irti.

1

2

3

4

5

6

7

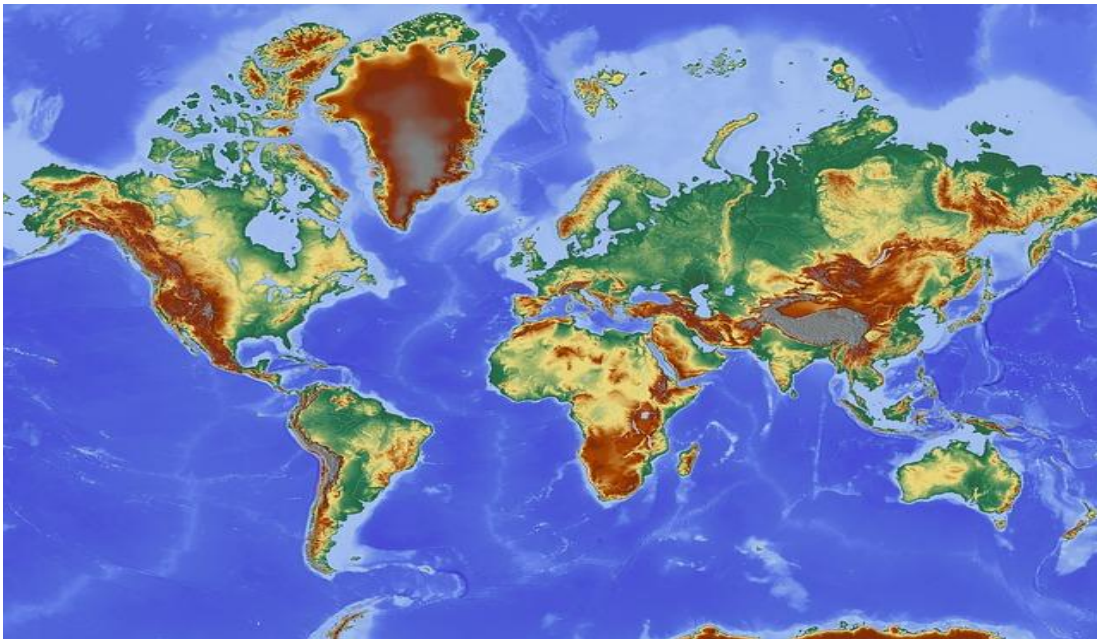
8

9

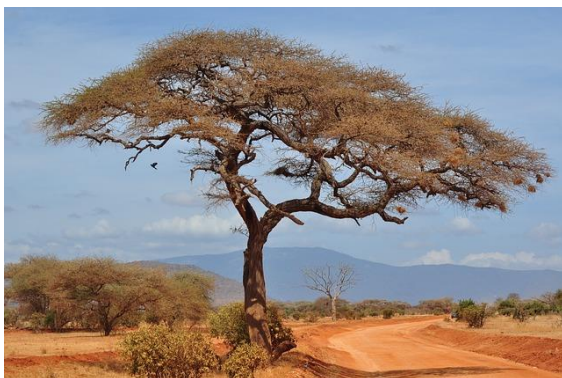
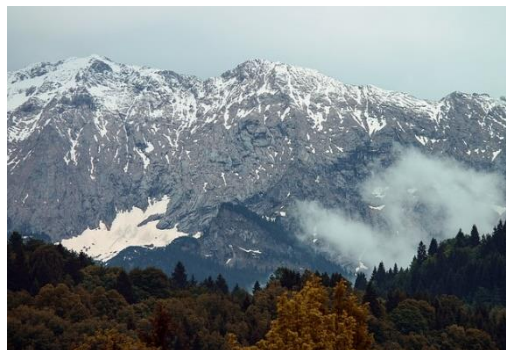
10

Maailmantieto, yleinen osuus. Vuosiluokille 3 - 5 siirtyville oppilaille.

1. Mikä tämä on? Mitä tarkoittaa sininen väri?

2. Luonto: Mitkä kuvat sinun mielestäsi voisivat olla Suomesta? Miksi?

3. Eläimet: Mitkä sinun mielestäsi ovat Suomesta? Osaatko nimetä eläimet?

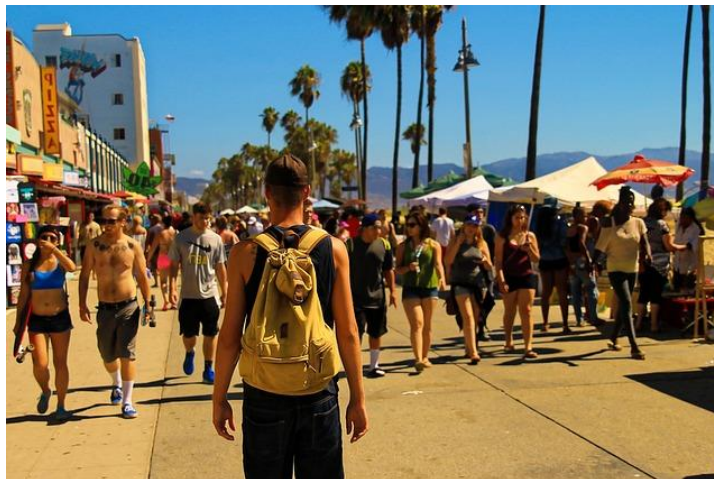
4. Mikä näistä on Suomen lippu? Tunnistatko jonkun muun lipun?

5. Kaupungit: Mitkä näistä kuvista voisivat sinun mielestäsi olla Suomesta? Miksi?

6. Ihmiset ja kulttuuri: Mitkä kuvat voisivat olla Suomesta? Miksi?

7. Uskonnot: Mikä kuva voisi olla sinun mielestäsi Suomesta? Miksi?

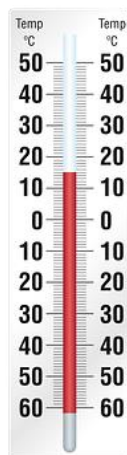
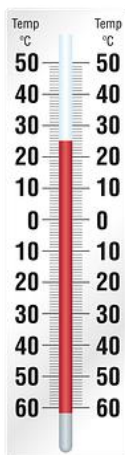
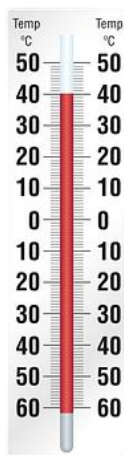

8. Raha: Tunnistatko rahat?

Lisäkysymykset 5. tai sitä ylemmälle vuosiluokalle siirtyvälle oppilaalle:

1. Oppilaan oletetaan tunnistavan, että kyseessä on maailmankartta.
 - a. Mitä tarkoittavat kartassa vihreä ja ruskea väri?
 - b. Nimeä maanosat.
 - c. Osaatko näyttää, missä suunnalla tässä kartassa olisi Suomi ja oma kotimaasi?
2. Kun oppilas on tunnistanut Suomeen sopivat kuvat, kysytään niistä:
 - a. Mikä vuodenaika kuvassa on? (tunnistettavat kesä ja talvi) Jos lapsi ei tiedä, mitä sana vuodenaika tarkoittaa, voi hänelle antaa sanat, joista valita.
 - b. Mikä kuukausi voisi olla kuvassa?
 - c. Mikä vuodenaika tulee tämän vuodenajan jälkeen?
3. -
4. -
5. Kun lapsi on tunnistanut Suomeen sopivat kuvat, niin kysytään:
 - a. Mitä kuvassa on? (tunnistettavaa esim. kerrostalo, liikenneruuhka, räntä/lumisade, liikennevalot/-merkki)
 - b. Mikä vuorokaudenaika kuvassa on?
6. Mitä ihmiset tekevät? (sanastoa esim. juhla, keittää, vene, soutaa, aivot, järvi, pulkka, laskea mäkeä, palmu..)
7. Tunnistatko uskonnot tai jonkin niistä?
8. Kumpi on enemmän (50snt vai 10e)?
Voiko 10e:lla ostaa uuden auton?
Mitä 2e:lla voisi ostaa?
9. Mikä tässä kuvassa on? Mihin sitä käytetään? Paljonko mittarit näyttävät?

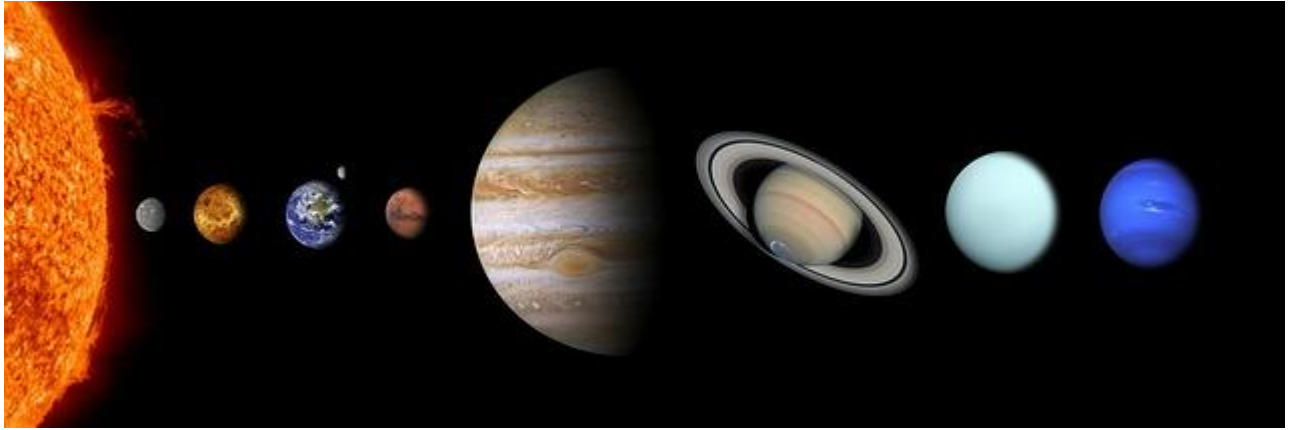
10. Mitä tämä kuva esittää?

Missä on aurinko?

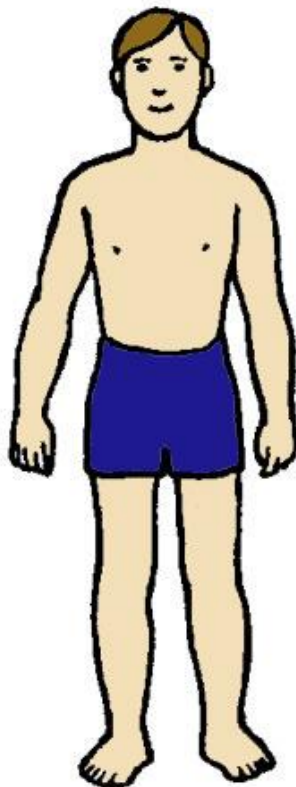
Missä on maa?

Löydätkö kuun?

Osaatko nimetä kuvasta muuta?

11. Nimeä kehonosat. Oppilaalle voi osoittaa yhtä osaa kerrallaan (mikä tämä on), ja mikäli hän tietää hyvin, voidaan mennä tarkempiin yksityiskohtiin (sormet, kyynärpää jne.)

- a. Osaatko kertoa, miksi ihminen voi sairastua?
- b. Osaatko kertoa, mitä ihminen voi tehdä, jotta pysyisi terveenä? Mitä ihminen tarvitsee, että voisi elää?

Maailmantietotestin arviointi:

Yleinen osa, kysymykset 1 - 8

1. Kartta/maailma/maat 1p., jos osaa nimetä sekä kartta että maailma tmv. 1 + 1p.
Sininen väri: vesi/meri 1p. yht. max 3p.
 2. Kuvien tunnistaminen Suomeksi max 3p.
Järkevä perustelu kuhunkin kuvaan (esim. koska siinä on järvi, lunta jne.) max 3p.
Väärästä tunnistuksesta - 1p./väärä vastaus yht.
max 6p.
 3. Eläinten tunnistaminen suomalaisiksi max 3p.
Oikeasta nimeämisestä ½ p./eläin max 3,5p. (ei miinus pisteitä vääristä vastauksista)
Väärän eläimen tunnistamisesta suomalaiseksi -1p./väärä vastaus yht. max 6,5p.
 4. Suomen lipun tunnistaminen 1p.
Muiden lippujen tunnistaminen ½ p./oikea vastaus yht. max 5,5p.
(liput: Kiina, Ruotsi, Suomi, USA, Saudi Arabia; Iso-Britannia, Saksa, Viro, Venäjä, Somalia)
 5. Kuvien tunnistaminen Suomeksi max 3p.
Järkevä perustelu kaikkiin kuviin max 3p. yht. max 6p.
 6. Kuvien tunnistaminen Suomeksi max 2p.
Järkevä perustelu molempiin kuviin max 2p. yht.
max 4p.
 7. Kuvan tunnistaminen Suomeksi 1p.
Perustelu (kirkko, risti, kristitty tms.) 1p. yht. max 2p.
 8. Rahojen nimeäminen max 5p. yht.
max 5p.
- yht. max 39p.

Tulos: Alle 10 p. Oppilaan olisi hyvä jatkaa valmistavassa opetuksessa, mikäli mahdollista. Perustiedoissa selkeitä puutteita, tai kyky ymmärtää/selittää syy-seuraussuhteita vielä hyvin heikko. Mikäli siirtyy yleisopetukseen, tarvitsee paljon tukea.

11-20p. Jonkin verran puutteita perustiedoissa tai syy/seuraussuhteen selittämisessä, tai kielitaito on vielä niin alkeistasoinen, ettei selittäminen onnistu. Valmistava opetus voisi olla edelleen sopiva oppimisympäristö, mikäli mahdollista. Tarvitsee tukea yleisopetuksessa.

21-30p. Hyvät perustiedot. Tarvitsee edelleen tukea yleisopetuksessa esimerkiksi reaaliaineissa suomen kielen opetuksen lisäksi.

yli 30p. Erittäin hyvät perustiedot ja kyky selittää ja ymmärtää syy-seuraussuhteita. Tarvitsee silti yleisopetuksessa tukea suomen kielen kehittämiseksi.

Maailmantieto, lisäkysymykset 5. tai sitä ylemmälle vuosiluokalle siirtyvälle oppilaalle.

Tulos lasketaan yhteen yleisiosion kanssa. Mikäli oppilas on saanut yleisen osion piste-
määräksi alle 20 pistettä, voi sen tulos jo kertoa riittävästi taidoista, vaikka oppilas olisi
iältään yli 11-vuotias.

1.

- a. 0 - 1p.
- b. 0 - 3p. Kolmesta oikeasta maanosasta saa täydet pisteet.
- c. 0 - 2p. Pisteiden saamiseen riittää, että osaa näyttää suunnan oikein. Tark-
kaa sijaintia ei tarvitse löytää. yht. max 6p.

2.

- a. 0 - 2p. (kesä, talvi)
- b. 0 - 2p. (mikä vaan talvi- tai kesäkuukausista riittää)
- c. 0 - 2p. (syksy, kevät) yht. max 6p.

3. -

4. -

5.

- a. 0 - 3p. Pisteiden saa, jos osaa kertoa kuvasta (rakennukset, sää jne.) tai
verrata suunnilleen oikeita termejä käyttäen kuvia toisiinsa.

- b. 0 -2p. ilta/yö ja päivä yht. max 5p.

6. 0 - 5p. Pisteiden saa, jos osaa kertoa kuvasta suunnilleen oikeita termejä käyt-
täten.

yht. max 5p.

7. 0 - 3p. Kristinuskosta/kirkosta pisteiden saa jo yleisessä osiossa. Muiden uskontojen
(islam, buddhalaisuus, juutalaisuus) tunnistamisesta 1p./uskonto yht.
max 3p.

8. 0 - 3p. yht. max 3p.

9. 0 - 3p. Nimeämisestä/käyttötarkoituksesta 1p., 0,5p. kustakin oikeasta lämpöti-
lasta

yht. max 3p.

10. 0 - 5p. Jokaisesta oikeasta vastauksesta 1p. Termiä aurinkokunta ei tarvitse tie-
tää, riittää, että osaa "avaruus" tmv. Planeettoja ei tarvitse osata nimetä, riit-
tää, jos tietää jonkin/joitakin niistä tai termin planeetta.

yht. max 5p.

11. Kehonosien nimeämisestä max 3p.

- a. + b. 1p/oikea vastaus. sanoja bakteeri tms. ei tarvitse osata, riittää, kun osaa
selittää mahdollisia sairastumisen syitä. Samoin elämisen ja terveenä pysymi-
sen käsitteisiin riittää jonkinlaiset hengissä pysymisen perusasiat (uni, ruoka,
liikunta tmv.)

yht. max 5p.

yht. max 41

yleisen osion kanssa yhteensä max 80p.

Tulos: Alle 20 p. Oppilaan olisi hyvä jatkaa valmistavassa opetuksessa, mikäli mahdollista. Perustiedoissa selkeitä puutteita, tai kyky ymmärtää/selittää syy-seuraussuhteita vielä hyvin heikko. Mikäli siirtyy yleisopetukseen, tarvitsee paljon tukea.

21-40p. Jonkin verran puutteita perustiedoissa tai syy/seuraussuhteen selittämisessä, tai kielitaito on vielä niin alkeistasoinen, ettei selittäminen onnistu. Valmistava opetus voisi olla edelleen sopiva oppimisympäristö, mikäli mahdollista. Tarvitsee tukea yleisopetuksessa.

41-60p. Hyvät perustiedot. Tarvitsee edelleen tukea yleisopetuksessa esimerkiksi reaaliaineissa suomen kielen opetuksen lisäksi.

yli 60p. Erittäin hyvät perustiedot ja kyky selittää ja ymmärtää syy-seuraussuhteita. Tarvitsee silti yleisopetuksessa tukea suomen kielen kehittämiseksi.